

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-37-7-15>

УДК: 37.018.43:37.091.33

Горбатюк Оксана Василівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-2664>

oksana-kp@ukr.net

Дутко Олена Миколаївна,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки та менеджменту освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4157-2860>

olenadutko22@gmail.com

АДАПТАЦІЯ КЛАСИЧНИХ МЕТОДІВ ПЕДАГОГІКИ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО ФОРМАТУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Педагогіка – це наука, яка спрямована на організацію систематичної діяльності здобувача освіти за рахунок використання різних прийомів, методів, форм навчання та виховання. Предметом педагогіки визначено процес отримання знань і розвитку особистості, а методами – її інструментарій. Сучасний педагог, як активний учасник освітньої діяльності, що організує її в межах уроку або залучає здобувача знань до позаурочної роботи, має володіти якісним інструментарієм. Саме тому, починаючи власну професійну діяльність у закладі освіти, він освоює класичні і інноваційні методи педагогіки, досліджує освітні технології тощо. У практиці викладання чимало фахівців активно використовують прогресивні інструменти і новаторські методики, цифрові технології, прагнуть до організації уроків сучасного формату, забуваючи на скільки важливими є усталені концепції педагогіки, які є основою всього освітнього процесу. В даній статті ми звертаємо увагу на значення традиційних способів забезпечення навчання, шукаємо способи адаптації класичних методів до умов дистанційного і змішаного форматів освіти. Виходячи із того, що процес здобуття знань зазнав суттєвих трансформацій та здійснюється не лише в межах навчального кабінету, а й перемістився у цифровий простір, актуальності набуває проблема адаптації методів педагогіки до контексту і вимог дистанційної освіти. Акцентуючи увагу на вагомості класичного інструментарію викладачів, ми перелічуємо адаптації, використані нами у

практичній діяльності для підвищення якості навчального процесу в тих умовах, які є актуальними зараз. Запропоновані рекомендації є загальними, але і вони можуть бути модифіковані залежно від того, яка освітня дисципліна викладається.

Ключові слова: методи педагогіки; класичні методи; дистанційна освіта; адаптація; освітня діяльність; педагог.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність здобувача знань, яка організовується освітнім закладом відповідного рівня через сформовану, ефективну систему дієвих методів та прийомів, що дозволяють студенту сприймати, аналізувати, накопичувати, засвоювати, систематизувати та використовувати навчальну інформацію відповідно до програми, обраної освітнім закладом [1].

У реаліях сьогодення організація та реалізація процесу навчання в традиційному форматі, який передбачає переважно пасивну діяльність, просто не можлива. Розвиток суспільства, його цифровізація, потужний інформаційний потік - все це призвело до того, що здобуття знань у традиційному форматі втратило свою актуальність. Сучасний педагог не є основним носієм інформації, натомість, за допомогою цифрових технологій, студент з легкістю може, в світовій інформаційній мережі, за кілька секунд знайти данні про будь-які поняття, процеси і явища.

Поширення пандемії COVID – 19 трансформувало процес навчання, навчивши викладачів працювати в дистанційному форматі, а здобувачів освіти отримувати нові знання дистанційно. І хоча освітня діяльність почала відновлюватись, на жаль, війна внесла свої корективи. Система освіти зазнала чергових трансформацій: спочатку навчання студентів перейшло у дистанційний формат, але поступово, в окремих регіонах України, була введена змішана форма. В той самий час, здобувачам знань, які перебувають за кордоном та відвідують освітні заклади країни в якій вони перебувають, була запропонована сімейна форма навчання, що передбачає самостійне освоєння матеріалу відповідно до наданої програми з окремої дисципліни.

Всі вище згадані події відобразились на механізмі організації освітньої діяльності. Але ще більше сучасні зміни вплинули на можливість використання традиційних методів навчання, які, поступово, втрачають свою актуальність і тому вимагають адаптації, оновлення відповідно до вимог сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема класифікації методів навчання існує з моменту зародження педагогіки, але серед останніх дослідників, які працювали над даною проблематикою, варто відмітити М. Вашуленка, Н. Голуб, О. Горошкіну, Т. Донченко, І. Дроздову, С. Карамана, К. Климову, Н. Остапенко, М. Пентилюка, О. Потапенка, Т. Симоненко, І. Хом'яка. Основним підґрунтям для досліджень сучасних науковців є праці педагогів-класиків: А. Алексюка, В. Андреева, Ю. Бабанського, О. Біляєва, В. Бондара, Н. Бондаренко, Є. Голанта, Н. Голуба, С. Гончаренко, О. Горошкіної, М. Данилова, Є. Дмитровського, Б. Єсіпова, С. Караман,

О. Кучерука, М. Лернера, С. Косянчука, Ю. Мальованого, М. Махмутова, В. Мельничайка, В. Онищука, В. Паламарчука, М. Пентилюка, Є. Перовського, П. Підкасистого, І. Підласого, О. Пометуна, Л. Рожила, М. Скаткіна, М. Стельмаховича, М. Успенського, Л. Федоренка, І. Хом'яка, А. Хуторського, Г. Щукіної та ін.

Паралельно із освітніми трансформаціями виникла потреба в адаптації класичних методів педагогіки до умов сьогодення. Це сприяло розвитку нових форм навчання, зокрема, дистанційної, яка досліджується такими науковцями як О. Андреев, Ю. Богачков, В. Биков, Х. Венг, С. Калашникова, Г. Козлакова, І. Козубовська, В. Кухаренко, В. Луговий, В. Олійник, Н. Мойсеєва, О. Петерс, Є. Полат, М. Сімонсон, П. Стефаненко, А. Хуторський та інші. Переваги дистанційного навчання визначили І. Воротникова, Г. Корицька, О. Міщенко, Н. Морзе, С. Семеріков, О. Спірін, Н. Чайковська, С. Якубов, Т. Яценко та інші.

А. Башмаков, Л. Білоусова, В. Биков, О. Буйницька, І. Бухтіярова, Р. Гуревич, Л. Гризун, Н. Дашніц, В. Дем'яненко, М. Дьяченко, М. Жалдак, О. Жугастрова, Ю. Жук, Г. Козлакова, А. Калмиков, М. Кісіль, К. Ковальська, В. Лапінський, Ю. Машбиць, О. Малицька, М. Шишкіна та ін. досліджували сучасні теоретико-методологічні аспекти використання інтернет-технологій при організації дистанційного навчання, але, на сьогоднішній день, процес і механізм адаптації класичних методів педагогіки до реалій віртуального освітнього середовища ніким описані не були.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета дослідження полягає в тому, щоб запропонувати механізм, способи адаптації класичних методів педагогіки під час реалізації освітнього процесу в дистанційному та змішаному форматах.

Відповідно до визначеної мети виділяємо два ключових **завдання**:

- на основі теоретичного аналізу літератури визначити та перелічити класичні методи педагогіки;
- адаптувати, відповідно до авторського бачення, класичні методи педагогіки до їх ефективного використання в освітньому процесі, який реалізується дистанційно.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

У класичному визначенні метод – це спосіб пізнання чогось. Метод навчання, в свою чергу, має кілька трактувань, зокрема:

- досягнення визначеної мети здобувачем освіти в результаті навчально-пізнавальної діяльності [1];
- спосіб впорядкованої, прямої взаємодії викладача та студента, яка спрямована на досягнення визначеної навчальної цілі [2];
- це спосіб реалізації мети в результаті активної освітньої діяльності, як самостійно, так і під керівництвом педагога [3].

У класичній та сучасній педагогіці методи навчання, по своїй суті, – це інструменти, за допомогою яких викладач організовує процес здобуття освіти студентами, учнями, вихованцями або іншими учасниками. Для визначення ключових механізмів узгодження традиційних способів отримання знань із умовами дистанційного освітнього процесу, необхідно провести їх класифікацію, відповідно до якої розглянути доцільні шляхи впорядкування і адаптації.

Класифікація методів педагогіки – це систематизовані, відповідно до певного критерію, підходи об'єднання способів навчання. Відповідно до класичної класифікації визначають три основні групи методів:

- словесні (бесіда, діалог, лекція тощо);
- наочні (демонстрування, ілюстрування тощо);
- практичні (лабораторні, практичні, самостійні типи робіт тощо) [1].

Сучасна дидактика пропонує не менше десятка способів класифікації методів педагогіки, які були запропоновані такими науковцями і фахівцями, як І. Лернер, М. Скаткін, М. Данилов, Б. Єсіпов, С. Петровський, В. Паламарчук, В. Паламарчук, М. Махмутов, А. Алексюк, Г. Ващенко, Ю. Бабанський, І. Харламов та інші.

Найбільшої уваги заслуговують:

- класифікація запропонована С. Петровським та Є. Голантом – за джерелом подачі та сприйняття навчальної інформації (словесні, наочні, практичні);
- класифікація за І. Лернером та М. Скаткіним – відповідно до характеру пізнавальної діяльності здобувачів освіти (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемне викладання, частково-пошуковий, дослідницький);
- відповідно до визначеної дидактичної мети і поставлених завдань, як запропонували М. Данилов, Б. Єсіпов, І. Харламов (методи здобуття нових знань, формування вмінь та навичок, закріплення навчального матеріалу, самостійна робота, способи перевірки, оцінювання знань, практичних здібностей);
- Ю. Бабанський запропонував класифікувати методи педагогіки цілісно, відповідно до провідного підходу до організації навчальної діяльності здобувача освіти (методи здійснення навчально-пізнавальної діяльності, стимулювання й мотивації студентів, контролю, самоконтролю, взаємоконтролю, коригування та взаємокоригування) [1-4].

Педагогами, дидактами ХХ століття було визначено три основні групи методів навчальної діяльності, базовим компонентом яких стала класифікація, запропонована саме Ю. Бабанським:

- Методи організації та реалізації навчально-пізнавальної діяльності (за джерелом подачі інформації: словесні, наочні та практичні; за логікою здобуття навчального матеріалу: індуктивні, дедуктивні; відповідно до характеру навчально-пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемні, частково-пошукові, дослідницькі; за аспектом керування освітнім процесом: самостійно, під керівництвом педагога);

– Методи мотивації, активізації та стимулювання навчальної діяльності (гра, диспут, створення ситуації успіху тощо), а також розвитку відповідального, свідомого ставлення до процесу пізнання (вимога, переконання, заохочення, покарання);

– Методи контролю та самоконтролю (усні: опитування, бесіда тощо; письмові: контрольні та тестові роботи; лабораторні; практичні; програмований автоматичний моніторинг) [5].

У дослідженні ми пропонуємо адаптацію традиційних методів навчання до сучасних освітніх трендів, зокрема розглянемо ефективні способи узгодження досвіду застосування словесних, наочних та практичних складових освітнього процесу із умовами дистанційної форми здобуття знань.

Дистанційний формат передбачає, що студент (або учень) та викладач перебувають віддалено один від одного, але, разом із тим, взаємодіють у реальному часі за рахунок використання інформаційно-цифрових технологій.

У класно-урочній системі, у форматі офлайн, словесні методи навчання використовуються доволі активно, адже вони передбачають пряму, безпосередню комунікацію всіх учасників освітнього процесу. До даної групи належать: пояснення, роз'яснення, розповідь, бесіда, інструктаж, лекція, дискусія, диспут [6; 7].

Дистанційне навчання, в силу своїх принципів організації, не може передбачати використання зазначених методів у класичному форматі. Приєднуючись до відео зустрічі, здебільшого, здобувачі освіти залишають відеорежими вимкненими, саме тому викладач не здатен контролювати їх діяльність. Лекція, як педагогічний метод, втрачає свою актуальність внаслідок відсутності можливості фактичного спостереження за роботою студента і моніторингу навчального процесу. Інструктаж так само не є ефективним без використання додаткових прийомів, адже здобувачі освіти не сприймають інформацію, яка іде потоком із монітору, вони втрачають концентрацію і зацікавленість у навчання. Виходом із такої, доволі критичної ситуації, є використання комплексного підходу, із вкрапленням комбінованих, нестандартних прийомів, зокрема:

1. Процес опису навчального матеріалу, інструктаж обов'язково має доповнюватись ілюстративним матеріалом (фото, відео, презентації), такий підхід сприяє активізації уваги здобувача освіти та переключення її на об'єкти сприйняття.

У дистанційному форматі, як правило, педагог використовує режим демонстрації екрану, саме тому, запропонований набір інформації, відповідно до теми уроку, має бути систематизованим, із великою кількістю крупних зображень, які супроводжуються поясненням. Наявний у візуальних презентаціях текст доцільно мінімізувати до виконання ним функції підказки для здобувача освіти, а зображення має бути яскравим, що допоможе педагогу утримувати увагу. Як бачимо, в дистанційному форматі освітній процес є ефективним за умови об'єднання наочних та словесних методів.

2. Пояснення навчального матеріалу не може бути «сухим». Лекції в дистанційному форматі є абсолютно недоцільними, вони мають бути модифіковані в бесіди із постановкою проблемно-пошукових завдань.

Проблемно-пошукові завдання передбачають активізацію уваги, а відповіді на поставлені питання мають бути просто перед очима студента, що спонукатиме його до постійного збереження пильності і, відповідно, ефективного засвоєння навчального матеріалу. Варто відмітити, що репродуктивні бесіди в дистанційному форматі доцільно використовувати лише на етапі оновлення і повторення вивченого матеріалу, в інших частинах уроку має переважати евристична бесіда, яка спонукає здобувача освіти до активного мислення, аналітично-пошукової діяльності. Процес спілкування між учасниками освітнього процесу також відбувається за рахунок об'єднання словесних, наочних та практичних методів.

3. Дискусії вимагають визначення переліку правил, що дозволить кожному з учасників освітнього процесу не просто долучитись до обговорення проблемного питання, а й допоможе знайти однодумців.

Сучасна молодь не прагне до активного засвоєння навчального матеріалу, саме тому доцільним є формування аналітично-пошукових навичок. Під час дискусії, яка проходить в реальному часі, здобувачам освіти пропонується вільний доступ до потоку інформації через мережу інтернет, але шукаючи відповідь на поставлене питання, дискутуючи, оперуючи знайденою інформацією, студент має дотримуватись кількох основних правил: а) враховувати черговість і проявляти взаємоповагу під час відповіді, а одразу після вираження власної думки вимикати мікрофон; б) не дублювати інформацію, яка була представлена колегою. Такий підхід до взаємодії об'єднує в собі пошукову діяльність (практичні методи), усне мовлення (словесні способи навчання).

4. Демонстрації, ілюстраційний матеріал є доцільними лише за умови пояснення або під час практичних видів діяльності (наприклад, лабораторних досліджень). В контексті дистанційної форми навчання малюнок не є інформативним. Перегляд відео-контенту має здійснюватись декілька разів (мінімум два). За умови роботи із мультимедійними матеріалами доцільно огляд супроводжувати поясненням від автора, що підвищить рівень сприйняття інформації аудиторією. При повторному перегляді більш доцільним є трактування педагога, в такому аспекті це дозволить оптимізувати засвоєння навчального контенту. Таким чином, досягнути позитивного ефекту від демонстрації можливо лише за умови збалансованого використання словесних, наочних та практичних педагогічних методів.

5. Серед традиційних підходів варто виділити роботу з навчальною літературою. Зокрема, використання підручника у аудиторній роботі завжди доречно, адже він є інструментом для забезпечення самостійного опрацювання матеріалу, пошуку інформації з достовірних джерел, складання конспекту, запису визначень, заповнення таблиць тощо.

Враховуючи специфіку дистанційної освіти, доцільним є прикріплення електронного примірника підручника до кожного уроку, а разом із тим його використання в режимі демонстрації екрану. Якщо у форматі офлайн здобувачі освіти працюють із навчальною літературою самостійно, то в дистанційному – робота із підручником може бути лише колективною і включає читання ланцюжком, пошук відповіді на питання запропоновані в підручнику до теми уроку, робота із завданнями тощо.

6. Практичні методи забезпечення навчання, як в дистанційному так і в традиційному форматах, є незмінними: лабораторні і самостійні роботи, дослідження, практична активність, опрацювання контурних карт, реалізація навчальних проєктів тощо.

При виконанні практичних робіт дистанційно необхідно усі процеси максимально адаптувати до цифрового освітнього середовища. Це передбачає застосування електронних примірників зошитів, які надаються кожному здобувачу знань індивідуально в його особистому кабінеті. Разом із тим, пояснюючи механізм виконання будь-якого завдання, викладач використовує режим демонстрації, механізм заповнення електронного зошита, демонструє додаткові матеріали, які ідуть відповідно до визначеного виду практичної діяльності. Окремим пунктом мають бути завдання підвищеного рівня складності, які вимагають роботи із додатковими джерелами інформації.

7. Самостійні, контрольні методи, як різноманітність класичних практичних підходів у педагогіці, передбачають постановку різного роду завдань перед здобувачами освіти, за виконання яких вони отримують оцінки; при цьому, функцією викладача є контроль.

Дистанційна форма перевірки рівня якості знань може бути дещо модифікована. Серед ефективних методів моніторингу успіхів учасників навчального процесу варто виділити самостійні роботи в режимі реального часу, творчі проєкти, які здобувачі виконують в електронному форматі, контрольні завдання – у вигляді тестів чи із питаннями відкритого типу. Всі варіанти контролю пропонуються у вигляді окремих електронних бланків, доступ до яких є обмеженим у часі.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ/ CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

В умовах цифровізації суспільства, розвитку форм дистанційного і змішаного навчання є потреба в оптимізації освітнього процесу та педагогічних методів. Класичні засоби і прийоми педагогіки не втрачають своєї актуальності, але вони мають бути оновлені, зокрема адаптовані до освітнього процесу, що реалізується дистанційно. На основі проведеного аналізу літератури формуємо і пропонуємо елементарні способи узгодження традиційних методів освіти із умовами і вимогами дистанційного формату. Також, можемо спрогнозувати, що запропоновані методи можуть бути трансформовані або вдосконалені відповідно до вимог часу, але своєї актуальності не втратять.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Мартиненко, С., Хоружа, Л., 2002. Загальна педагогіка: Навч. посіб., Київ «МАУП», 176.
2. Іванова, О., 2020. Сучасні технології в освіті: використання технологічних засобів у навчальному процесі. Київ: «Навчальна література», 240.
3. Дячок, С., 2020. Методи і прийоми дистанційного та змішаного навчання у системі шкільної літературної освіти. *Педагогічна думка*, 41-44.

4. Пушкарьова, Т., 2023. Понятійний конструкт «релятивістська педагогіка» як важливий чинник новочасної освітньої парадигми. *Український Педагогічний журнал*, (4), 112–120. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-112-120>.

5. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. Київ, «Освіта України», «КНТ», 2008, 528.

6. Кухаренко, В., Бондаренко, В., 2020. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія. Харків: Вид. КП «Міська друкарня», 409. Доступно: <https://duan.edu.ua/images/News/UA/Departments/Management/2020/monograph_ekstr_dyst_>.

7. Голуб, Н., Горошкіна, О., 2022. Методи дистанційного навчання української мови. *Український педагогічний журнал*, 4, 48-158. Доступно: <<https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/635/610>>.

ADAPTATION OF CLASSIC METHODS OF PEDAGOGY TO THE DISTANCE FORMAT OF EDUCATIONAL ACTIVITIES

Oksana Horbatiuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-2664>
oksana-kp@ukr.net

Olena Dutko,

Candidate of Pedagogic Sciences, Senior Lecturer
of Department of Pedagogy and Managing an Educational Institution
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4157-2860>
olenadutko22@gmail.com

Abstract. Pedagogy is a science that aims to organise the systematic learning activities of the student through the use of various techniques, methods and forms of teaching and upbringing. The subject of pedagogy is the process of learning and development of the individual, and the methods are its tools. A modern teacher, as an active participant in educational activities, organising them within the classroom or involving students in extracurricular activities, must have high-quality tools. That is why, when starting their own professional activity in an educational institution, they master classical and innovative methods of pedagogy, explore educational technologies, etc. In their teaching practice, many professionals actively use progressive tools and innovative methods, digital technologies, strive to organise lessons in a modern format, forgetting how

important the classical concepts of pedagogy are, which are the basis of the entire educational process. In this article, we draw attention to the importance of traditional ways of organising learning, looking for ways to adapt classical pedagogical methods to the conditions of distance and blended learning. Given that the process of acquiring knowledge has undergone significant transformations and is carried out not only within the classroom, but has also moved into the digital space, the problem of adapting pedagogical methods to the context and requirements of distance education is becoming increasingly relevant. Emphasising the importance of the classical tools of teachers, we list the adaptations we have used in our practical work to improve the quality of the educational process in the conditions that are relevant now. The proposed recommendations are general, but they can be modified depending on the discipline being taught.

Keywords: methods of pedagogy; classical methods; distance education; adaptation; educational activity; teacher.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Martynenko, S., & Khoruzha, L., 2002. Zahalna pedahohika [General pedagogy]: Navch. Posib. (Education.), Kyiv «MAUP», 176.
2. Ivanova, O., 2020. Suchasni tekhnolohii v osviti: vykorystannia tekhnolohichnykh zasobiv u navchalnomu protsesi ([Modern technologies in education: the use of technological tools in the educational process], Kyiv: «Navchalna literatura», 240
3. Diachok, S., 2020. Metody i pryomy dystantsiinoho ta zmishanoho navchannia u systemi shkilnoi literaturnoi osvity [Methods and techniques of distance and mixed learning in the system of school literary education], *Pedahohichna dumka*, 41-44.
4. Pushkarova, T., 2023. Poniatiinyi konstrukt «reliatyvistska pedahohika» yak vazhlyvyi chynnyk novochasnoi osvitnoi paradyhmy [The conceptual construct "relativistic pedagogy" as an important factor of the modern educational paradigm]. *Ukrainskyi Pedahohichnyi zhurnal*, 4, 112–120. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-112-120>.
5. Zaichenko I.V. Pedahohika [Pedagogy]. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv, 2-e vyd. Kyiv: «Osvita Ukrainy», «KNT», 2008. 528.
6. Kukharenko, V., & Bondarenko, V., 2020. Ekstrene dystantsiine navchannia v Ukraini: monohrafiia [Emergency distance learning in Ukraine], Kharkiv: Vyd. KP «Miska drukarnia». 409. Dostupno: <https://duan.edu.ua/images/News/UA/Departments/Management/2020/mograph_ekstr_dyst_>.
7. Holub, N., & Horoshkina, O., 2022. Metody dystantsiinoho navchannia ukrainskoi movy [Distance learning methods of the Ukrainian language.], *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 4, 148-158. Dostupno: <<https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/635/610>> .